

Sociaal en Cultureel Planbureau

Sociaal en Cultureel Planbureau

'Wat is waar?'

Ernst Hijmanslezing

Driebergen, 21 januari 2013

Paul Schnabel

**Sociaal en Cultureel Planbureau
Universiteit Utrecht**

1.

'Nederland is maar een klein land'

Global competitiveness report 2012-2013 (144 landen)

- Nederland 5
- Labor market efficiency 17
 - Flexibility of wage determination 130
 - Hiring and firing practices 126
- Pay and Productivity 67
- Maar ook: Cooperation in labor-employer relations 4

Nederland internationaal

- Bevolking: nr 8. van de EU-27
- Inkomen per hoofd van de bevolking:
nr. 2 na Luxemburg (36.000 euro)
- Absolute omvang BBP :
nr. 17 van de wereld
- Exportpositie :
nr. 7 van de wereld (EU nr. 2)
- Concurrentiepositie : 5 (GCI)
- Arbeidsparticipatie M/V: nr. 1 in de EU (67/77%)
- (Bijna) laagste werkloosheid: nr. 2 EU
- Wereld Misere Index: beste score

2. 'Nederland vergrijst, verkleurt en krimpt'

Feiten 2020

- Bevolking 17 miljoen (plus 0,5 miljoen)
- Jonger dan 20 jaar 3,7 miljoen (min 0,2 miljoen)
- Boven 65 jaar 3,3 miljoen (plus 0,8 miljoen) (19,7%)
- Niet-westers 2,2 miljoen (plus 0,4 miljoen)

- Levensverwachting Mannen 80,3 jaar (78,7)
- Levensverwachting Vrouwen 83,3 jaar (82,6)
- Geen grote veranderingen in geboorte- en sterftcijfers.
Inwoneraantal blijft nog licht stijgen. Alleen de grensgebieden verliezen inwoners ('krimp')
- Snelste bevolkingsgroei 1900-nu (ruim 3x)

Etnische minderheden in Nederland (x 1000), 2011

Westers allochtoon	1530 (9,2%)
- Polen	90
Niet westers allochtoon	1900 (11,4%)
- Turken	390
- Marokkanen	355
- Surinamers	345
- Antillianen	140
Groei sinds 2000	490 (35%)

'Massamigratie'? (2010)

- Immigratie - 154.000
50% westers, 20% NL
30% niet westers (4200 T., 2200 M.)
- Emigratie - 121.000
(3200 T., 1500 M.)
- Asielverzoeken - 13.300

Krimp in Parkstad Limburg, N.O. Groningen, West Zeeuws Vlaanderen

Bevolkingsdaling door bevolkingsverplaatsing

- Vergrijzing
- Verarming
- Verlaging opleidingsniveau
- Verhoging uitkeringsafhankelijkheid

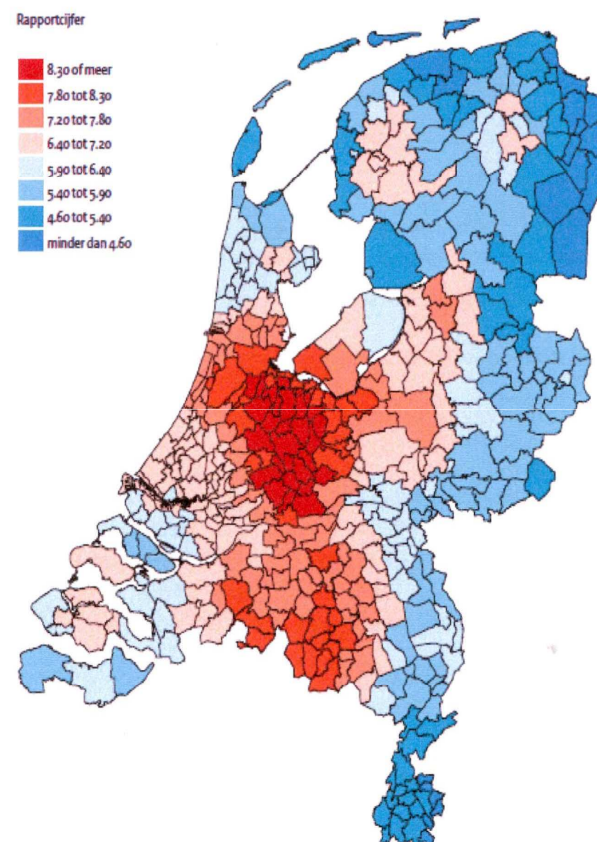
Krimp in de periferie, kramp in de kern

Nederland: van Randstad naar Handstad

- ❖ Vanuit de kern groei langs de verbindingslijnen
- ❖ A 2 – Amsterdam – Eindhoven – de spil van Nederland
- ❖ A12 – Den Haag – Arnhem

Figuur 2.13 - Rapportcijfer regionaal-economische situatie, 2007

Bron: Louter, P. et al. (2009) *Bevolkingsafname in Nederland. De gemeentelijke bevolkingsdynamiek*. Louter, Delft, p. 84.

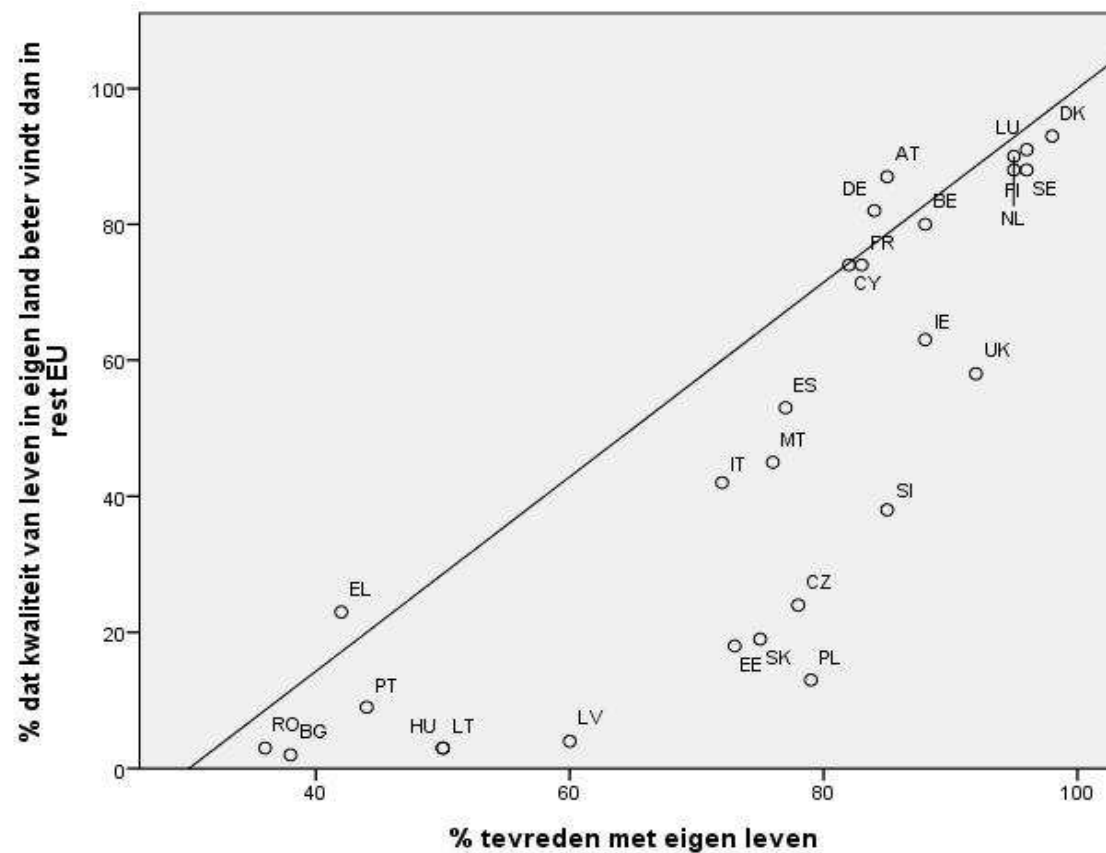

3.

'Vroeger was geluk nog heel gewoon'

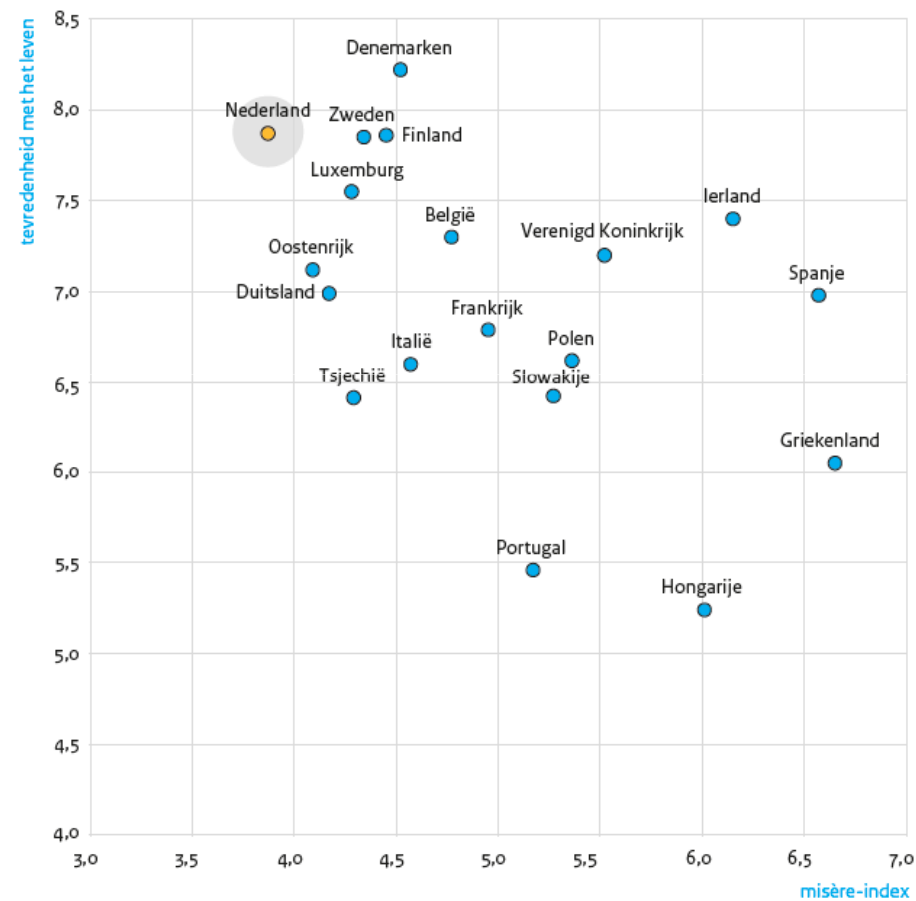

Tevredenheid met het eigen leven en een gunstig vergelijkend oordeel over de levenskwaliteit in eigen land, EU-bevolking van 15+ in 2010, in procenten

Tevredenheid met het leven en plaats op de misère-index, 2010 (in gemiddelde rapportcijfers en indexcijfers)

Bron: Europese Commissie (Eurobarometer 74.1 najaar 2010); OECD (Economic outlook 2010)

Tevredenheid met het leven/rapportcijfers 2010

- Minst tevreden:
 - Eenoudergezinnen (7,2)
 - Niet-westerse migranten (7,5)
 - Westerse migranten (7,6)
 - Alleenstaanden (7,6)
- Meest tevreden:
 - 65-plus (8,1)
 - Paren zonder kinderen (8,0)
 - Vrouwen (7.9)
 - Paren met kinderen (7,9)
 - Autochtone NI. (7.9)
- Gemiddeld allen: 7.8
- Bijzondere aspecten:
 - (Zeer) slechte gezondheid (6,4)
 - Uitkering (6,7)
 - Hoog inkomen/hoog opgeleid/zeer goede gezondheid (8.0)

(CBS/SCP)

4.

'Nederlanders werken (te) weinig en (te) kort'

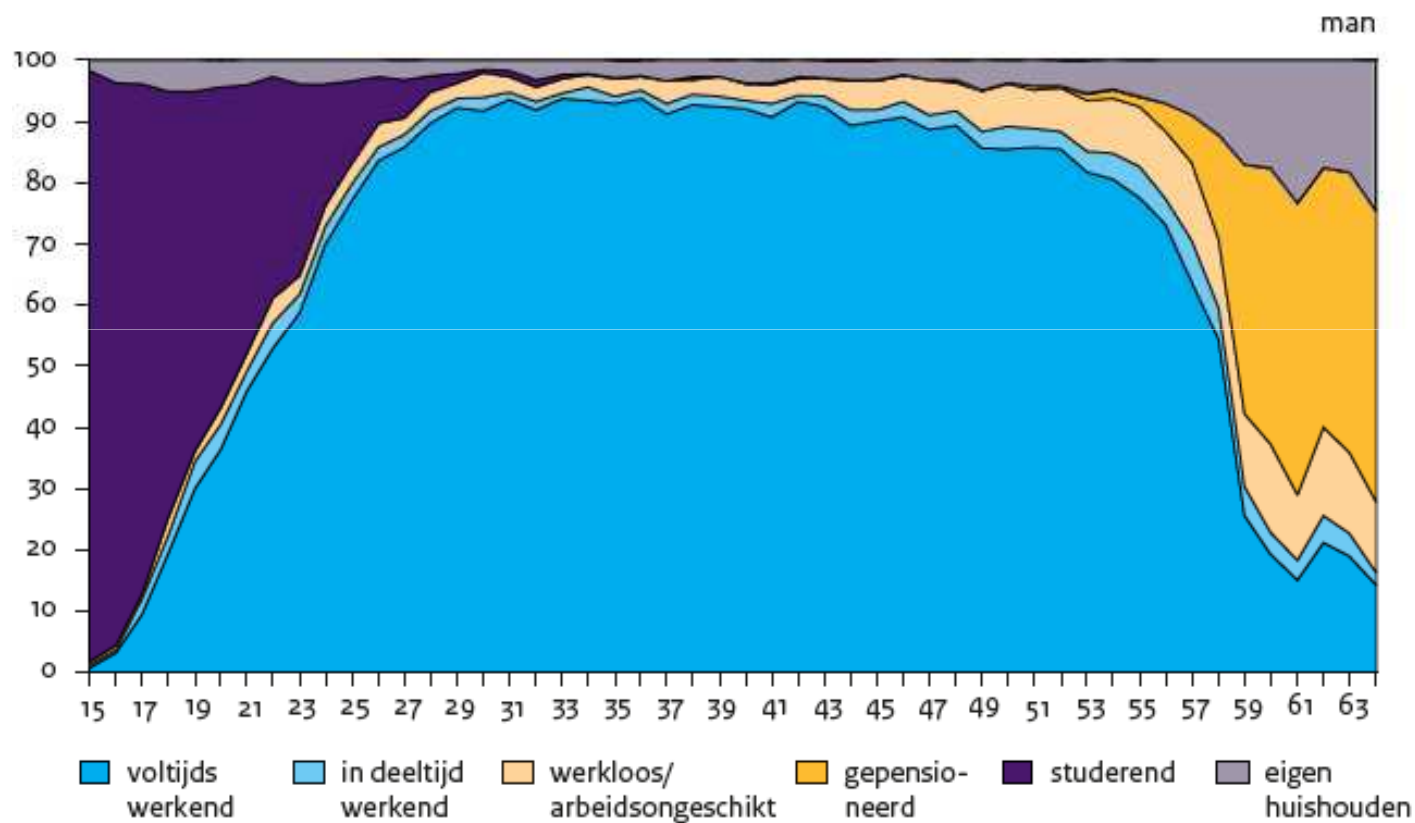
Netto arbeidsparticipatie naar opleidingsniveau 2010

☐ Laag opgeleid	47,2%
☐ Middelbaar	70,9%
☐ Hoog opgeleid	83,5%
NL. totaal (15-64 jr.)	67,1% (M. 74,4; V. 59,7)

Figuur 2.12

Het levensloopprofiel van mannen naar leeftijd en belangrijkste activiteit, 2008 (in procenten)

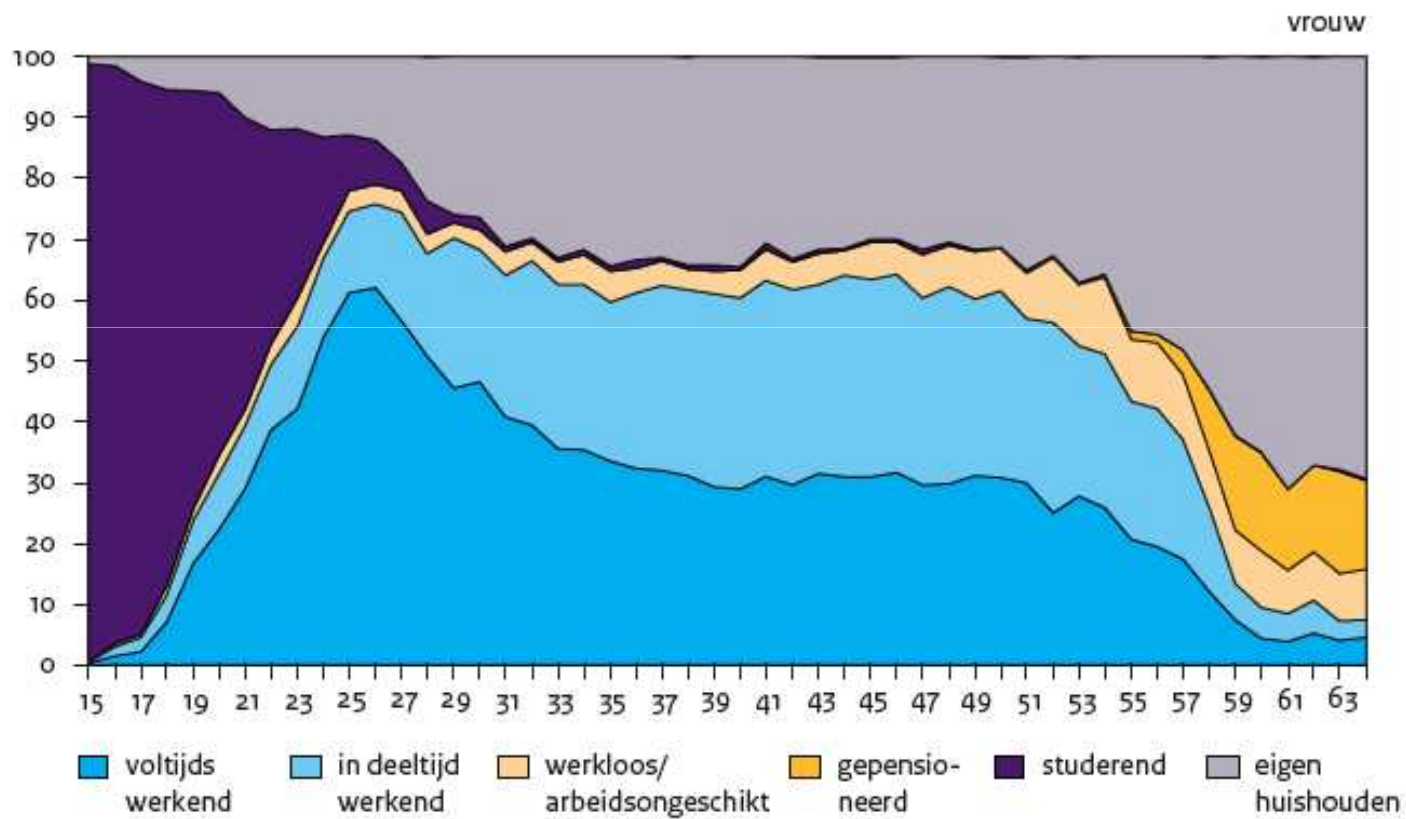

Bron: CBS (EBB'08) SCP-bewerking

Figuur 2.13

Het levensloopprofiel van vrouwen naar leeftijd en belangrijkste activiteit, 2008 (in procenten)

Bron: CBS (EBB'08) SCP-bewerking

5. 'Niemand wil meer een vaste baan'

Aan de slag (2011) 15-65 jr. (12 uur en meer per week)

- Aantal werknemers 6,3 miljoen
 - › Vaste arbeidsrelatie 5,7 miljoen
 - › Flexibele arbeidsrelatie 0,6 miljoen

- Aantal zelfstandigen 1,1 miljoen
 - › ZZP-ers 0,7-0,8 miljoen

- ❖ Werkend in deeltijd (12-35 uur) 3,0 miljoen
- ❖ Werkend 35 uur en meer 4,3 miljoen
- ❖ Werkend 1-12 uur per week 0,8 miljoen

Nog aan de slag na 65 jaar (2010) (65-74 jaar)

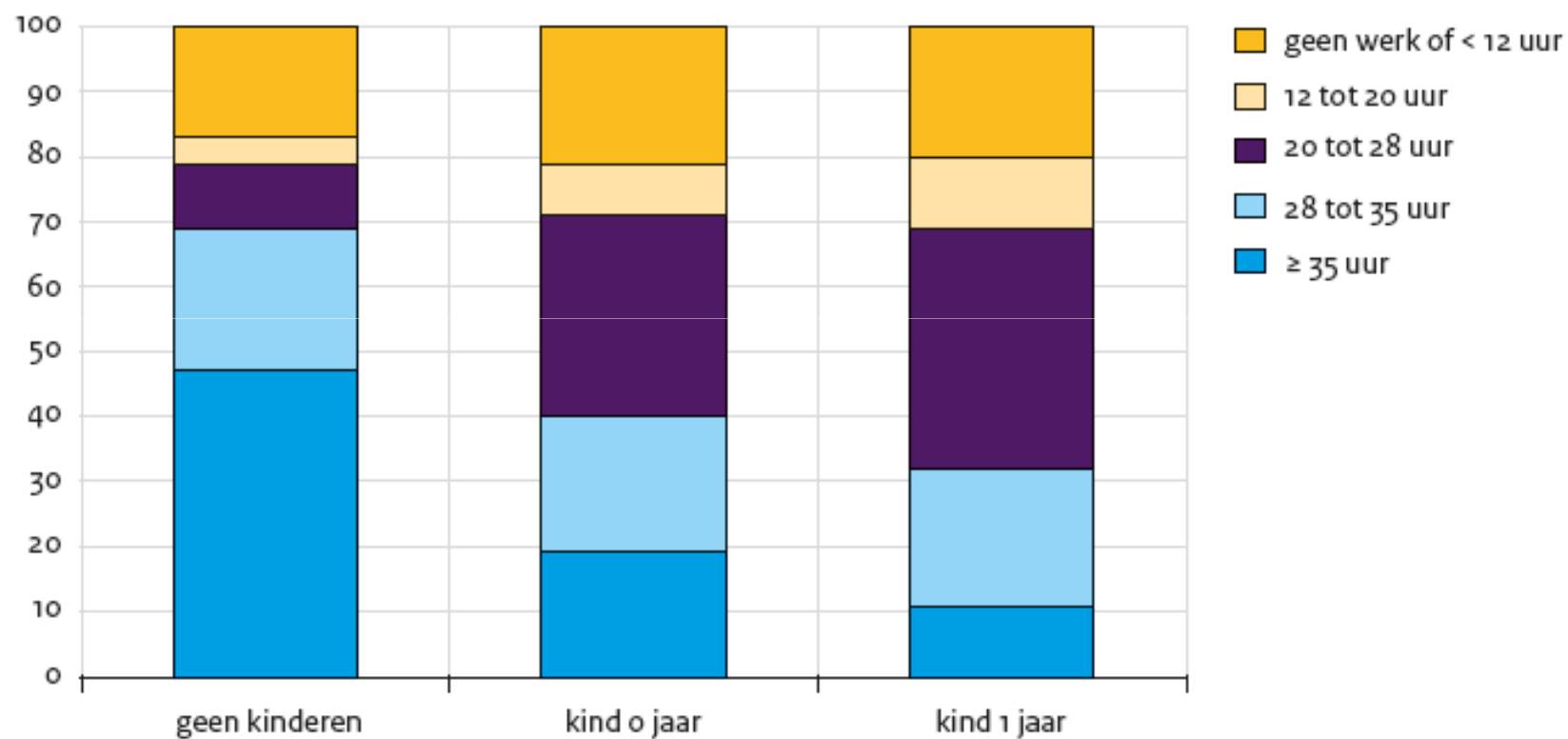
Totaal	131.000 (91.000 M., 40.000 V.) – 8% -
65-69 jr.	93.000
70-74 jr.	38.000

6. 'Meer vrouwen aan het werk bij meer kinderopvang'

Wekelijkse arbeidsduur van vrouwen (25 tot 50 jaar), voor en na de geboorte van het eerste kind, 2009/2011 (in procenten)

Bron: CBS (Enquête beroepsbevolking'09-'11)

Werken (12 uur p.w.) na geboorte eerste kind, vrouwen

	2001	2011
Gestopt met werken	19%	10%
Minder uren	41	35
Evenveel uren	38	54
Meer uren	2	2

7.

**'Een beetje minder is niet zo erg –
in 2007 waren we ook welvarend'**

Groei toch nodig

- Bevolking groeit (0,3/0,4% per jaar)
 - Ieder jaar inflatie (1,5/3,0% per jaar)
 - Vaste lasten (Zorg! Pensioen! BTW!) blijven stijgen
 - Grondstoffen worden duurder (import)
- ❖ 2012 ≠ 2007!

8.

'Er wordt erg bezuinigd op gezondheidszorg'

Hoe rijker het land ...

Hoe duurder de zorg

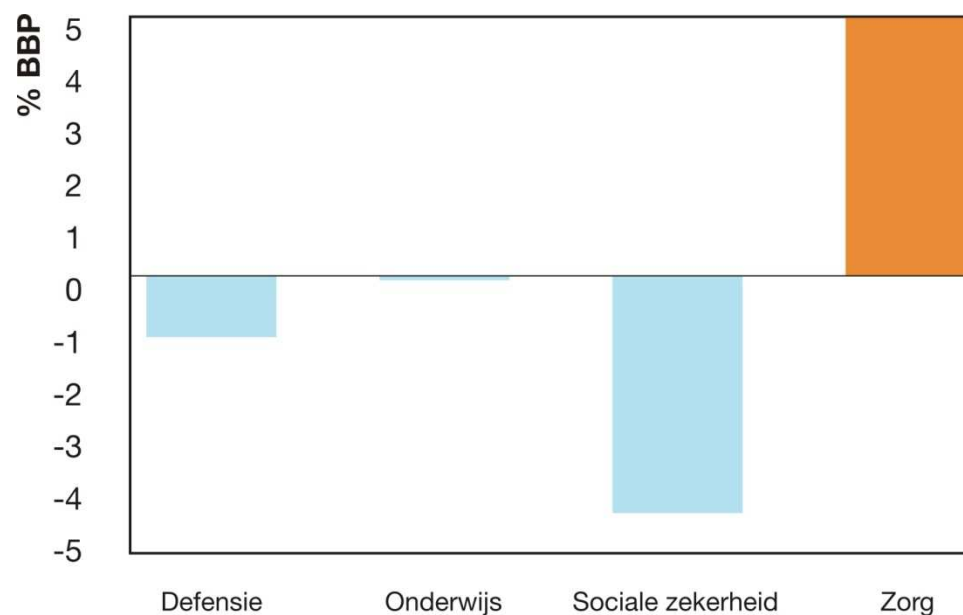
- 16 – 18% BBP – VS
- 10 – 12% BBP – NL, BRD, Frankrijk, Canada, Zwitserland, België, Denemarken
- 8 – 10% BBP – Zweden , VK, Spanje, Japan, Australië
- 6 – 8% BBP – Tsjechië, Hongarije, Polen

NL 1953 – 3% - Nu 12% BBP

De zorg groeit. De rest bezuinigt?

Verschil tussen wat we in 1991 en in 2011 als deel van het nationaal inkomen uitgaven aan verschillende overheidstaken.

De afgelopen jaren zijn we steeds meer uit gaan geven aan zorg. Het deel van ons nationaal inkomen dat we uitgeven aan andere overheidstaken, zoals defensie, onderwijs of de sociale zekerheid, daalt daarentegen.

Bron: VWS, 'De zorg: hoeveel extra is het ons waard?' juni 2012

Gewenste uitgaven overheidsbeleid, 18+, 2012

	(veel) minder geld	(veel) meer geld
Verlagen staatsschuld	18%	29%
Vergroten werkgelegenheid	2	81%
Verbeteren onderwijs	1	75%
Verbeteren zorg	4	65%
Stimuleren kunst en cultuur	47%	13%
Verbeteren integratie minderheden	36	14
Ontwikkelingshulp	54	10
Vredesmissies, conflictbeheersing	61	7

9.

'Ook in de derde en vierde generatie nog geen integratie van de etnische minderheden'

Dat zou kunnen, maar ...

- Er is nog nauwelijks een derde generatie
- 'Vernederlandsing' gezinsvorming
- Snelle verhoging onderwijsniveau

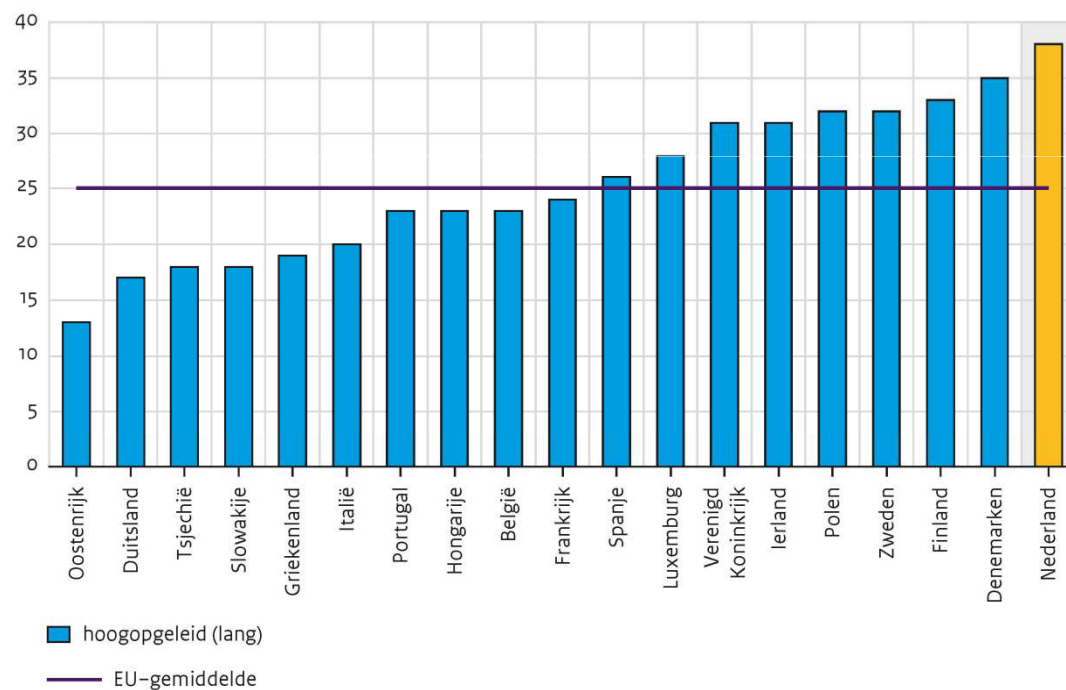

10.

'Het onderwijs wordt steeds slechter en ook de proefschriften zijn niet meer wat ze geweest zijn'

Figuur 5.3 Bevolking van 25-34 jaar met een hoog opleidingsniveau,^a EU-landen, 2008 (in procenten)
a Lange (drie jaar en langer) opleidingen van het hoge (tertiaire) niveau (hbo en universiteit).
Bron: OECD (2010)

Figuur 5-3

Deelname aan het hoger onderwijs

1960 -	HBO	60.000	-	Univ.	40.000
1970 -	HBO	120.000	-	Univ.	100.000
1980 -	HBO	220.000	-	Univ.	150.000
1990 -	HBO	250.000	-	Univ.	200.000
2000 -	HBO	300.000	-	Univ.	170.000
2010 -	HBO	400.000	-	Univ.	220.000
2010-2020		+ 25%			+40%
Studierendement		(63%)			(68%)

11.

'Ouderen worden armer ...'

Inkomen onder armoedegrens, 2011

■ Totaal	-	6,9%
■ 65+ alleen	-	4,9%
■ 65+ paar	-	2,1%
■ Ouderen totaal	-	3,1%
■ Kinderen totaal	-	11,1%
■ Volwassenen totaal	-	7,1%

Inkomen 65+ Nederland

AOW (+ bijstand)	25-30 miljard euro
Aanvullend pensioen	25-30 " "
Vermogen/arbeid	>5-10 " "
Gemiddeld per hh.	32.000
- laag inkomen, alleenst. – 11%	
- laag inkomen, echtpaar – 3%	
BNP 2012	± 600 miljard
Pensioenvermogen (2012)	850 miljard

Vermogens en huishoudens, 2009

	Eigen huis	Effecten	Hypotheek
25-50 jr	61%	23%	57% (180)
50-65 jr.	65%	28%	54% (111)
65-75 jr	54%	25%	34% (68)
75 plus	37%	20%	13% (46)
94.000 miljonairshuishoudens (1,3%)			
30% 60-70, 18% 70+			(CBS)

Verhoging pensioenleeftijd – wat betekent dat voor u?

	2010	2011	2012
Langer werken voor zelfde pensioen	38%	46%	55%
Niet langer werken, zelf bijsparen	13	20	19
Niet langer werken, minder pensioen	26	18	17
Anders	8	16	9
			(MR 2012)

Denkt u dat uw toekomstige pensioen zal worden verlaagd?

	2010	2011	2012
Zeker wel	10%	15%	30%
Waarschijnlijk wel	25	41	42
Misschien	27	22	17
Waarschijnlijk niet	26	14	8
Zeker niet	12	8	4
Weet niet	14	7	5
			(MR 2012)

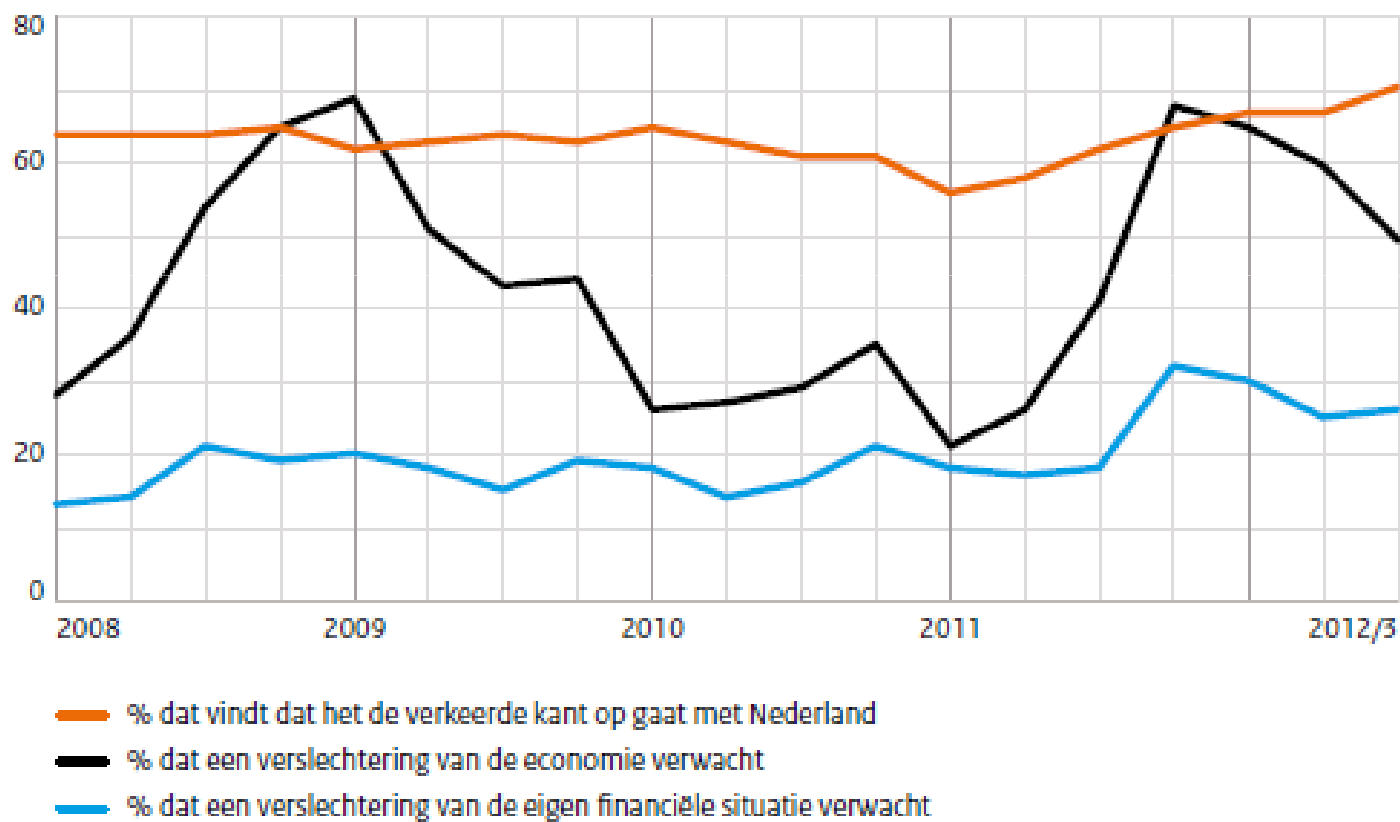

12.

'Boos over nu, bang voor straks'

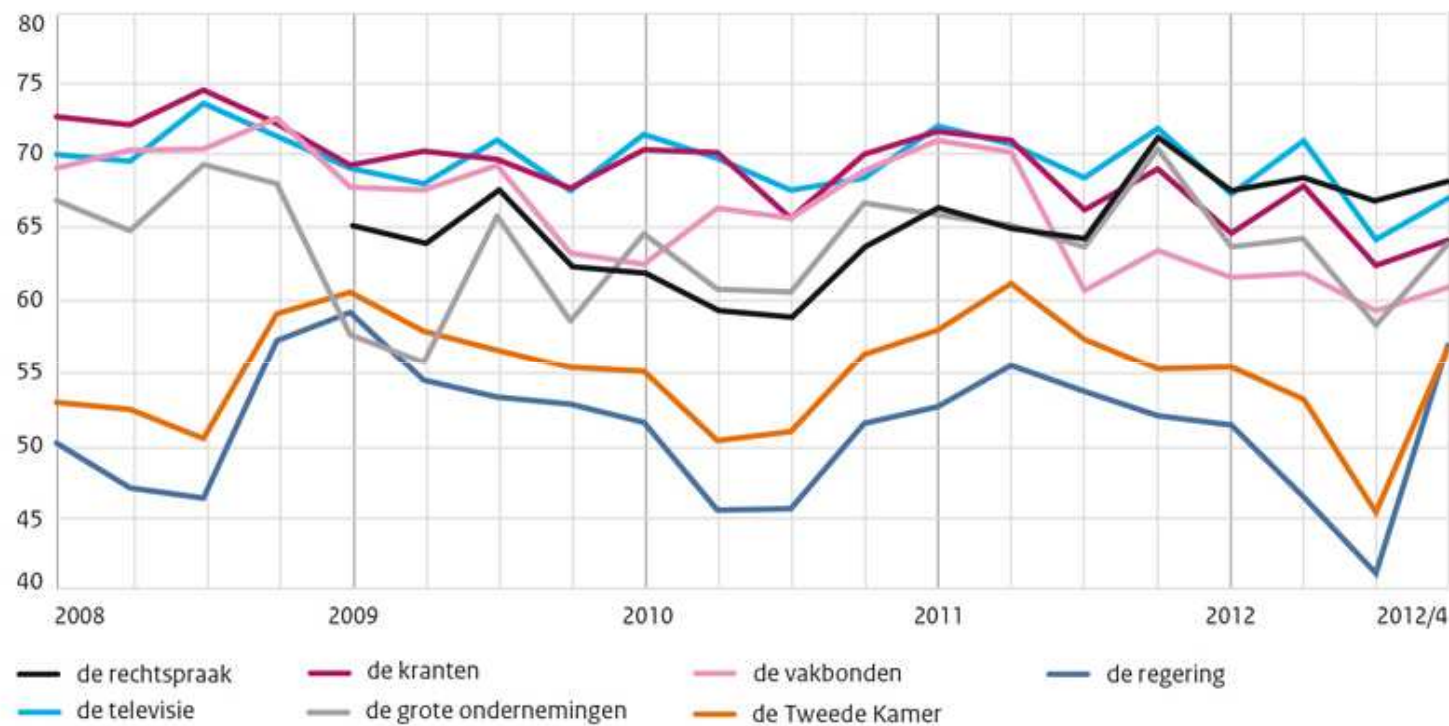

Toekomstperspectief blijft somber

Voldoende vertrouwen in zeven instituties^a, bevolking van 18+, 2008-2012/4 (in procenten)

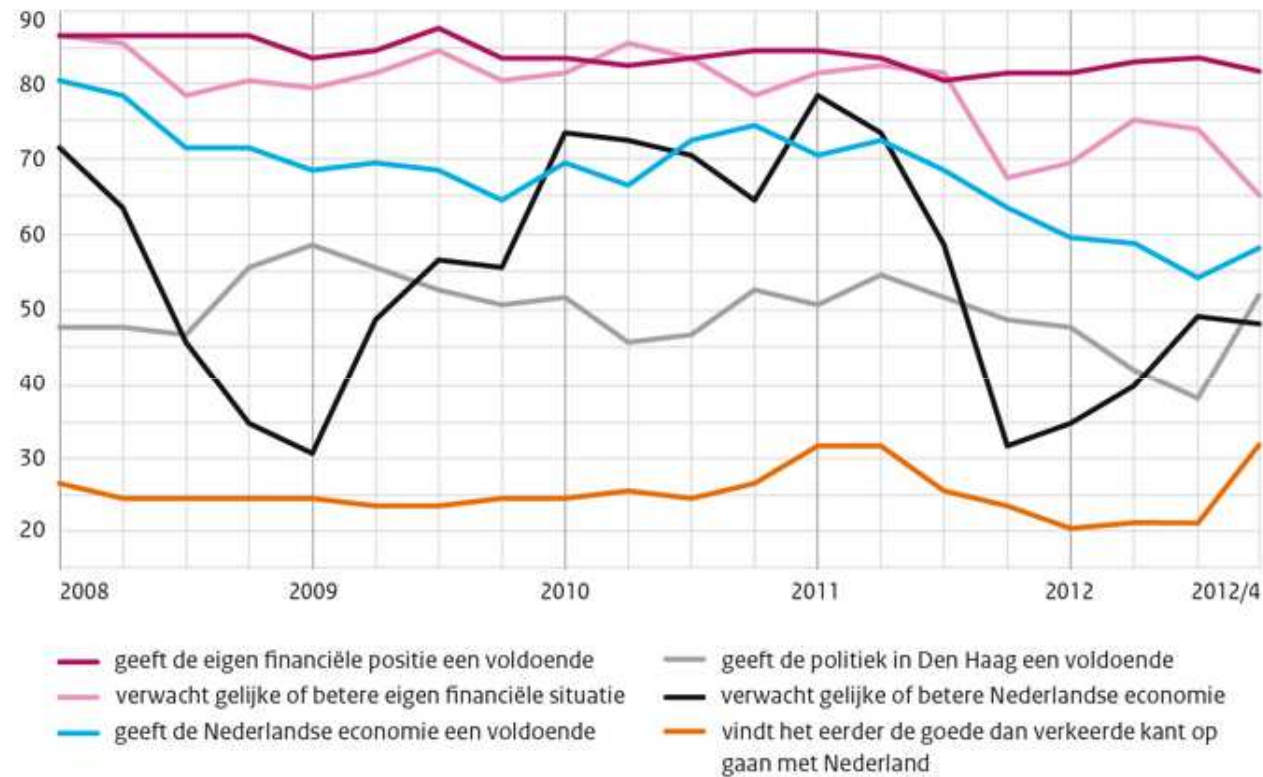

a Vermeld zijn percentages scores 6-10 op een schaal van 1 (geen enkel vertrouwen) tot 10 (alle vertrouwen) in antwoord op de vraag 'Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de volgende instellingen in Nederland?'.

Bron: COB 2008/1-2012/4

Positieve waarderingen en verwachtingen^a, bevolking van 18+, 2008-2012/4 (in procenten)

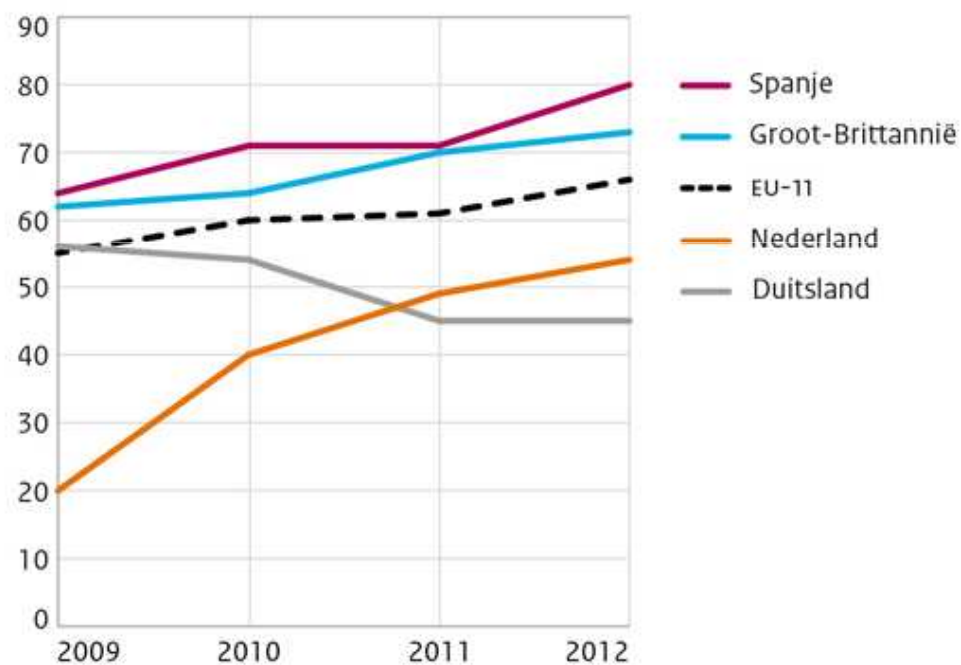

a De verwachtingen betreffen de komende twaalf maanden. De voldoende scores 6-10 op een schaal van 1-10 voor tevredenheid.

Bron: COB 2008/1-2012/4

Aandeel dat vindt dat de financiële gevolgen van de economische crisis voor het eigen gezin groot zijn, bevolking van 18+, 2009-2012 (in procenten)

Bron: TNS Opinion (Transatlantic Trends 2012)

De stemming in het land

'Tevreden met het eigen leven, minder tevreden met de samenleving, ontevreden met de politiek'

'De anderen moeten veranderen'

'De zacht van binnen, hard van buiten samenleving'

Nederland is van een high trust society een medium trust society en in veel opzichten een mistrust society geworden.

Groeiende kloof hoger vs lageropgeleiden

De opkomst van het moderne conservatisme

Behoud van de waarden en de prestaties van de twintigste eeuw

- 1. Het gevoel van nationale eenheid en samenhang (jaren veertig/vijftig)**
- 2. Het behoud van de sociale zekerheid en de verzorgingsstaat (jaren vijftig/zestig)**
- 3. Het behoud van de persoonlijke vrijheden (jaren zestig/zeventig)**

Het verlangen naar solidariteit, loyaliteit, homogeniteit en consensus...

Van behoudzucht naar beduchtheid

- Werkloosheid loopt op – kortere / lagere uitkeringen
- Welvaart gaat dalen – dalend BBP / hogere lasten
- Wonen wordt duurder – hogere huur / lagere aftrek
- Weer meer zelf verantwoordelijk voor ouderenzorg
- Waar moet dat heen met de kosten van de gezondheidszorg?